مجله علمی پژوهش در علوم انسانی ومطالعات اجتماعی (سال چهارم)
شماره ۱۱ / بهار ۱۳۹۷ / ص ۵۴۶-۵۳۵

# رابطه بین ویژگیهای هیات مدیره و جلوگیری از تقلب در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

**مرتضی مهاجرابرسجی[۱]، خدیجه اسلامی[۲]**

[۱] دانش آموخته کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی علوم و تحقیقات واحد شاهرود.
[۲] استادیار دانشکده حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرگز.
نام نویسنده مسئول:
**مرتضی مهاجرابرسجی**

**چکیده**

هدف اصلی این تحقیق، مطالعه رابطه بین ویژگیهای هیات مدیره و جلوگیری از تقلب در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. برای رسیدن به این هدف، تعداد ۱۲۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۴ مورد بررسی قرار گرفتند. برای سنجش ویژگی‌های هیئت مدیره از معیارهای اندازه هیئت مدیره، تعداد جلسات هیئت مدیره و دوگانگی مدیرعامل به عنوان متغیرهای وابسته و از تقلب به عنوان متغیر مستقل استفاده شد. برای آزمون فرضیه‌ها از رگرسیون لجستیک و آزمون هاسمر- لمشو و درصد صحت پیشبینی استفاده شد. روش گردآوری اطلاعات دربیان مبانی نظری از روش کتابخانه‌ای و در قسمت آزمون فرضیات از روش اسناد کاوی صورت‌های مالی شرکت‌های بورسی تهران صورت گرفته است. نتایج حاصل از فرضیه‌ها بیانگر عدم وجود رابطه معنادار بین اندازه هیئت مدیره و تقلب شرکت‌ها و همچنین وجود رابطه مثبت و مستقیم بین تعداد جلسات هیئت مدیره و دوگانگی هیئت مدیره و تقلب می‌باشد.

**واژگان کلیدی:** اندازه هیئت مدیره، تعداد جلسات هیئت مدیره و دوگانگی مدیرعامل، تقلب در شرکت‌ها، رگرسیون لجستیک.

## ۱.مقدمه

برای سالیان متمادی در گذشته، اقتصاددانان فرض می‌کردند که تمامی گروه‌های مربوط به یک شرکت سهامی برای یک هدف مشترک فعالیت می‌کنند؛ اما در سی سال گذشته، اقتصاددانان موارد بسیاری از تضاد منافع بین گروه‌ها و چگونگی مواجهه شرکت‌ها با این‌گونه تضادها را مطرح کرده‌اند (نمازی، ۱۳۸۷). به‌طور کلی این موارد، تحت عنوان «حاکمیت شرکتی» در حسابداری بیان می‌شود. طبق تعریف حساس یگانه و باغومیان (۱۳۸۵): "حاکمیت شرکتی، قوانین و مقررات، ساختارها، فرآیندها، فرهنگ‌ها و سیستم‌هایی است که موجب دستیابی به هدف‌های پاسخ‌گویی، شفافیت، عدالت و رعایت حقوق ذینفعان می‌شود". تأکید مبانی اولیه حاکمیت شرکتی، بیشتر بر موضوع راهبرد شرکت‌ها و حقوق سهامداران قرار داشت و بعدها با طرح دیدگاه‌های جدیدتر، به سمت توجه جدی به حقوق کلیه ذینفعان و اجتماع گرایش یافت. فروپاشی شرکت‌های بزرگی مانند انرون و ورلدکام در آمریکا توجه همگان را به نقش برجسته حاکمیت شرکتی و توجه جدی به اصول نام‌برده درمورد پیشگیری از وقوع چنین فروپاشی‌هایی جلب کرده است.

در حاکمیت شرکتی، هدف، برخورداری از یک هیئت‌مدیره مؤثر و کارا است و دستیابی به این هدف، مستلزم ارزیابی خصوصیات هیئت مدیره (به‌ویژه مطلوب) است. در این صورت، سؤال مطرح این است که آیا متفاوت بودن خصوصیات هیئت‌مدیره شرکت‌ها می‌تواند در نوع گزارش حسابرسان مستقل آنها اثرگذار باشد؟ یعنی اگر ویژگی‌هایی از جمله تعداد اعضای هیئت مدیره، نسبت غیراجرایی اعضای هیئت مدیره، نمایندگی اعضای هیئت‌مدیره از بُعد دولتی یا خصوصی بودن آن، وجود مدرک تحصیلی دکتری در بین اعضای هیئت مدیره، وجود مدرک تحصیلی مالی یا حسابداری در بین اعضای هیئت مدیره، تغییر در اعضای هیئت‌مدیره سال و تغییر حسابرس می‌تواند در نوع گزارش حسابرسان مستقل تأثیرگذار باشد؟ با دستیابی به جواب این سؤال‌ها می‌توان به‌منظور بهبود عملکرد شرکت، اقدامات مناسب‌تری را به‌عمل آورد و سهامداران را به انتخاب هیئت‌مدیره مطلوب‌تر هدایت کرد.

تقلب در گزارشگری و حسابداری مالی در سالهای اخیر رشد قابل توجهی داشته است. با بروز بحران مالی در شرکت‌هایی همچون انرون، گلوبال کراسینگ و ورلد کام، مسئله تقلب در گزارشگری مالی بسیار حائز اهمیت شده است. امروزه مجامع قانون‌گذار، حرفه حسابداری و مدیریت به علل ایجاد تقلب و راه‌های موجود به منظور جلوگیری از وقوع رفتار متقلبانه در گزارشگری مالی توجه خاصی کرده‌اند. گزارش‌های مالی سالانه مهمترین محصول سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری است که برای گروه‌های مختلفی از کاربران برون‌سازمانی اطلاعات مالی، در چارچوب مشخص ارائه می‌شود. علی رغم محدودیت اندازه‌گیری و محدودیت‌های ویژگی کیفی اطلاعات حسابداری، اگر به تضاد منافعی که در مورد اطلاعات حسابداری وجود دارد، توجه شود و در ضمن یک تعادل نسبی بین ویژگی‌های کیفی اطلاعات برقرار شود و آثار مالی رویدادهای واحدهای تجاری به روشنی افشا شود، اطلاعات حسابداری می‌تواند برای تصمیم‌گیری مفید واقع شود. تقلب می‌تواند از طریق دارندگان اطلاعات محرمانه نیز رخ دهد. مدیران ارشد شرکت‌ها، قادر به ارتکاب به تقلب صورت‌های مالی جهت فریب دادن سرمایه‌گذاران و وام دهندگان و یا متورم نمودن سود شده و به‌دنبال آن حقوق بالاتر و پاداش بالاتر دریافت نمایند. لذا، در این تحقیق سعی شده است که با مطرح کردن موضوع ویژگی‌های هیئت‌مدیره از قبیل اندازه هیئت‌مدیره، دوگانگی میرعامل و...، رابطه بین ویژگی‌های هیات‌مدیره و جلوگیری از تقلب در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران مورد بررسی و تبیین قرار گیرد.

## ۲. بیان مسئله

لازمه‌ی رشد وگسترش بازار سرمایه، جلب اعتماد صاحبان سرمایه است. با جدا شدن مالکیت از مدیریت، مدیران به عنوان نماینده‌ی سهامداران، شرکت را اداره می‌کنند. بر اساس تعاریف ارائه شده از حاکمیت شرکتی و مکانیزم‌های درون سازمانی حاکمیت شرکتی می‌توان به جایگاه مهم و حیاتی هیئت مدیره در حاکمیت شرکتی اشاره کرد. هیئت مدیره از تعداد مدیرانی تشکیل شده است که مسئولیت اداره امور داخلی شرکت را برعهده دارند. طبق نظریه نمایندگی، حضور مدیران غیر موظف مستقل یعنی مدیرانی که سمت اجرایی در شرکت ندارند، عملکرد نظارتی آنها به عنوان افرادی مستقل، موجب کاهش تضاد منافع میان سهامداران و مدیران شرکت‌ها می‌شود. اندازه هیئت‌مدیره، یکدیگر از ساز وکارهای حاکمیت شرکتی است که در پژوهش‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. اغلب پژوهشگران دریافت‌ها که اندازه هیئت مدیره به دو طریق موجب بهبود عملکرد شرکت می‌شود: الف) نیاز بیشتر شرکت به ایجاد ارتباط با محیط بیرون شرکت و مسئولیت اجرایی بیشتر در شرکت‌ها (کریوگروسکی[1]، ۲۰۰۶).

به منظور کنترل مشکلات نمایندگی، هزینه‌های نمایندگی (نظارت، انعقاد قرارداد، زیان باقیمانده ) تحمل می‌شود تا تضاد منافع بین مالک و نماینده کاهش یابد (فولادی و شکور[2]، ۲۰۱۲). یکی از ان هزینه‌های نظارت به منظورکنترل مسئله نمایندگی به کارگیری اعضای غیرموظف (مستقل) در هیئت مدیره (برای نظارت بر رفتار مدیریت) است. اعضای غیر موظف، مدیران حرفهای با تخصص در کنترل تصمیم

[1]Krivogorsky, V
[2]masood fooladi and and zaleha abdul shukor.

هستند. وظیفه آنها فعالیت‌های همراه با مشکلات نمایندگی جدی بین اعضای مؤظف و سهامداران از قبیل وضع پاداش مدیران اجرایی و بازرسی و نظارت برای جایگزینی مدیران ارشد است. به علاوه، ادبیات دانشگاهی حاکی است که اعضای غیر موظف هیئت‌مدیره به گونه بهتر یاز منافع سهامداران حمایت می‌کنند و نماینده ی بهتری برای آنان هستند (امام وهمکاران[3]،۲۰۰۷).

اگر مدیرعامل رئیس هیات‌مدیره نیز باشد، به این وضعیت دوگانگی وظیفه مدیرعامل اطلاق می‌گردد و در این‌حالت مدیرعامل به طور بالقوه اختیار بیشتری دارد طبق تئوری نمایندگی، اگر مدیر عامل و رئیس هیئت مدیره، شخص واحدی باشند (دوگانگی مسئولیت مدیرعامل)، مقوله نظارت با مشکلات جدی مواجه می‌شود (باچاریا[4]، ۲۰۰۶).

از طرفی تقلب اصطلاحی عامی و در برگیرنده همه توانایی‌های متعددی است که یک فرد قادر است با مهارت به کار گیرد تا مزایایی را با ارائه نادرست اطلاعات به دیگران به دست آورد (وکیلی فرد و همکاران، ۱۳۸۸). طبق استاندارد حسابرسی ۲۴۰ ایران، تقلب هرگونه اقدام عمدی یا فریبکارانه یک یا چند نفر از مدیران، کارکنان یا اشخاص ثالث برای برخورداری از مزیت ناروا یا غیر قانونی است و آنچه که تقلب را از ارائه نادرست اشتباه متفاوت می سازد، ویژگی آگاهانه، عمدی، فریبکارانه و پنهانی بودن رفتار متقلبانه بوده که عملی تجاوز کارانه به حریم و منافع دیگران و البته اقدامی خلافکارانه و یا مجرمانه است. با این اوصاف، تقلب در مفهوم همه جانبه آن جرمی است که دستمایه فریب روش اصولی آن است که به دو صورت می‌باشد: گزارشگری مالی متقلبانه و سوء استفاده از دارایی‌ها (وارثیان، ۱۳۹۲).

گزارشگری مالی متقلبانه، تحریف یا حذف عمدی مبالغ یا موارد افشا از صورت‌های مالی برای فریب استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی است (آزاد، ۱۳۹۱). تحریف صورت‌های مالی، شامل دستکاری عناصر تشکیل‌دهنده آنها از طریق ارائه بیش از واقع‌دارایی، فروش و سود یا ارائه کمتر از واقع بدهی، هزینه و زیان است. در مواقعی که صورت‌های مالی حاوی تحریفی با اهمیت است به گونه‌ای که عناصر تشکیل-دهنده آن صورت مالی بیانگر واقعیت نباشد، گفته می‌شود که تقلب صورت گرفته است. الیوت و ویلینگهام(۱۹۸۰) عنوان می‌کنند که تقلب، همان دستکاری هوشیارانه صورت‌های مالی توسط مدیریت است که باعث گمراهی سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان می‌شود.

در فرایند گزارشگری تشخیص تقلب از بالاترین اولویت‌ها برای فعالان بازار سرمایه و سایر ذینفعان در گزارشگری مالی می‌باشد. وقتی که تقلب در شرکت های سهامی عام مانند انرون و ورلدکام رخ می‌دهد، شرکت‌کنندگان در بازار مانند سرمایه‌گذاران زیان مالی قابل توجهی را متحمل می‌شوند (دالنیال و همکاران، ۲۰۱۴).

با توجه به هزینه‌هایی که از بابت تقلب به طور سالانه به جامعه تحمیل می‌گردد و هم‌چنین در معرض خطر قرارگرفتن اعتبار و حیثیت حرفه حسابرسی، انجام مطالعه و تحقیق پیرامون شناسایی عوامل موثّر بر رخداد تقلب، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌رسد واین امر به برنامه‌ریزی حسابرسان در تمامی مراحل حسابرسی و حفظ اعتماد عمومی جامعه کمک شایانی می‌کند (رستمی، ۱۳۹۳). بر این اساس، تحقیق حاضر بر آن است تا از طریق طرح مبانی نظری درمورد تقلب و ویژگی‌های هیئت مدیره و با استفاده از ساز و کارهای آن، برای یافتن معیاری مناسب پیرامون تشخیص تقلب بینشی ارائه دهد و هدف اصلی این تحقیق، تعیین وجود، میزان و نوع رابطه‌ی بین متغیرهای مذکور می‌باشد که از داده‌های واقعی و تاریخی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران استفاده می‌کند.

### ۳. پیشینه تحقیق

**شرینا و روحانا** (۲۰۱۶)، در تحقیقی با عنوان «ویژگیهای هیات مدیره و جلوگیری از تقلب در شرکت » تاثیر اندازه هیات مدیره، تعداد جلسات هیات مدیره و دوگانگی مدیر عامل در جلوگیری از تقلب در شرکت در بین ۹۹ شرکت متقلب پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار مالزی را مورد بررسی قرار داده است. این شرکتها سپس با ۹۹ شرکت غیر متقلب پذیرفته شده در بورس اوراق مالزی مطابقت داده شد. این پژوهش در بازه زمانی ۱۰ ساله از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۰، است. اطلاعات پانلی برای ۱۰ سال استفاده شد، تا نتایج قوی از تحلیل تاثیرات ویژگی های هیات مدیره بر روی احتمال تقلب در شرکت، حاصل شود. روش آماری رگرسیون لجستیک برای تحلیل اطلاعات و فرضیات پژوهش به کار گرفته شد. نتایج نشان می دهد که تاثیر مهم معناداری بین اندازه و دوگانگی هیات مدیره با شرکتهای متقلب وجود ندارد .این مطالعه نشان می دهد که در مالزی غالبا جلسات هیات مدیره می تواند به عنوان روشی برای شناسایی تقلب در شرکت باشد. نتایج باعث افزایش سیاست حاکمیت شرکتی موجود در مالزی به منظور افزایش دستیابی به بورس اوراق بهادار بدون شرکت متقلب، می شود.

[3]Imam, Mahmood Osmand & Malik, Mahfuja,
[4]Bhattacharya, Sudipto

**جورزسک و همکاران**[5] (۲۰۱۶)، در تحقیقی با عنوان «ریسک تقلب در شرکت ها و بازار سهام عملکرد» به بررسی تأثیرخطر تقلب بر بیش اظهاری سود در عملکرد آتی بازار سهام پرداختند. نتایج نشان می دهد که بازار کارآمد تأثیر ریسک تقلب قیمت شرکت را نشان نمی دهد.

**سودا و همکاران**[6] (۲۰۱۶)، در تحقیقی با عنوان «حاکمیت شرکتی تقلب و تشخیص از گزارش سالانه با استفاده از آنالیز داده‌ها» با استفاده از روش‌های تحلیلی و با استفاده از الگوی MapReduce به شناسایی شرکت‌های جعلی و متقلب پرداختند. گزارش سالانه از مخازن عمومی برای استخراج ویژگی شرکت‌ها برای کارت امتیاز تهی می‌گردند. تحلیل مؤلفه‌های اصلی بر روی کارت امتیاز در استخراج ویژگی‌های اصلی از آموزش پشتیبانی ماشین‌آلات اعمال می‌شود. نتایج تجربی نشان می‌دهدکه ۹۰ درصد دقت به‌دست آمده با استفاده از ۱۰ تا ۲۵ درصد از ویژگی‌های اصلی است.

**کونون و هی**[7] (۲۰۱۶)، در تحقیقی با عنوان «پاداش مدیرعامل و تقلب شرکت‌های چینی» به بررسی ارتباط بین پاداش مدیرعامل تقلب در شرکت‌های چینی پرداختند. داده‌های تحقیق از نمونه بدست آمده از شرکت‌های چینی طی سالهای ۲۰۰۵-۲۰۱۰ می باشد. نتایج تحقیق نشان از ارتباط منفی و معنی دار بین پاداش مدیرعامل و تقلب شرکت دارد.

**آسیگن و همکاران**[8] (۲۰۱۴)، در تحقیقی با عنوان «افشای ساختار حاکمیت شرکتی و احتمال گزارشات مالی متقلبانه» به بررسی روابط بین ساختار حاکمیت شرکتی و احتمال گزارشگری های مالی متقلبانه پرداختند. احتمال گزارشات مالی متقلبانه مبتنی بر ادغام مدلM و مدل Zنمره ایآلت من اندازه‌گیری شد. این روابط براساس تجزیه و تحلیل مفاهیم گزارشات سالانه ۲۲۷ شرکت بزرگ مالزی،در طول سال ۲۰۱۰-۲۰۱۱ بررسی شد. نتایج نشان می دهد اثر بخشی ساختار حاکمیت شرکتی، احتمال گزارشات مالی متقلبانه را کاهش می دهد. این نتایج بیان می کنند که ساختار حاکمیت شرکتی موٌثر، در بالا بردن اعتبار گزارشات مالی از اولویت برخوردار است.

**دالنیال و همکاران**[9] (۲۰۱۴) در مقاله ای با عنوان پاسخگویی در گزارشگری مالی: شناسایی شرکت های متقلب، به بررسی تفاوت نسبت های مالی در شرکت های متقلب و غیر متقلب و شناسایی نسبت های مالی که برای تشخیص تقلب در گزارش های مالی مفید می باشند، پرداختند. جهت رسیدن به هدف آن ها ۶۵ شرکت متقلب و ۶۵ شرکت غیر متقلب را در مالزی در بین سال های ۲۰۰۰-۲۰۱۱ مورد مطالعه قرار دادند. نتایج تحقیق نشان داد که اختلاف معنی داری بین شرکت های متقلب و غیر متقلب در نسبت‌های مالی مانند کل بدهی به حقوق صاحبان سهام و حساب دریافتنی به فروش وجود دارد. علاوه بر این مقدارZکه نشان دهنده احتمال ورشکستگی می‌باشد برای تشخیص گزارشگری مالی متقلبانه قابل توجه می‌باشد.

**احمد و همکاران**[10] (۲۰۰۹) به بررسی رابطه میان گزارش‌های مالی متقلبانه و ویژگی‌های شرکت (شامل اندازه، نوع مالکیت و کیفیت حسابرسی) پرداختند. آن‌ها در مطالعه خود از روش رگرسیون حداقل مربعات و نظریه هزینه‌های سیاسی استفاده کرده‌اند. نتایج آن‌ها نشان می‌دهد اندازه شرکت و کیفیت حسابرسی رابطه‌ی منفی و معناداری با تقلب در گزارشگری مالی دارد.

**جنسن**(۱۹۹۳)، زمانی که تعداد اعضای هیئت‌مدیره از هفت یا هشت نفر تجاوز کند، آن‌ها کمتر به صورت موثر عمل می‌کنند. بیزلی (۱۹۹۶) رابطه بین تقلب و اندازه هیئت‌مدیره را مورد بررسی قرار داد. نتیجه پژوهش وی نشان داد که تقلب در صورت‌های مالی با اندازه هیئت‌مدیره رابطه مستقیم دارد.

**فرج زاده و آقایی** (۱۳۹۴) رابطه بین تقلب در گزارشگری مالی و سیاست‌های تقسیم سود شرکت‌ها رابررسی می‌کنند. به‌صورت خاص، در این تحقیق بر شرایطی تمرکز می‌شود که بر اساس انگیزه‌های مدیریت در به‌کارگیری اقلام تعهدی اختیاری، می‌توان تجدید ارائه صورت‌های مالی را در دو گروه متقلبانه و غیرمتقلبانه،طبقه بندی نمود. داده‌های تحقیق مربوط به ۲۴۷ شرکت (مشتمل بر ۲،۲۳۸ مشاهده شرکت- سال) طی دوره ۱۳۸۱- ۱۳۹۰است. از مدل دستیابی به پیش‌بینی‌ها جهت تعیین گزارشگری مالی متقلبانه استفاده شده و از روش رگرسیون لوجستیک با اثرات ثابت و داده های تابلویی جهت آزمون‌های تحقیق بهره گرفته شده است. نتایج به دست آمده نشان داد، شرکت‌هایی که سود تقسیم می‌کنند با احتمال کمتری مرتکب گزارشگری مالی متقلبانه می‌شوند. همچنین، سطح سود تقسیمی نیز رابطه‌ای منفی با گزارشگری مالی متقلبانه دارد. براساس یافته‌های تحقیق می‌توان نتیجه گرفت سود تقسیمی حاوی اطلاعاتی در خصوص کیفیت گزارشگری مالی شرکت، به‌ویژه انگیزه‌های منجر به تجدید ارائه صورت‌های مالی است.

---

[5]Jaroszek, Lena and Niessen-Ruenzi, Alexandra and Ruenzi, Stefan
[6]G. Sudha SadasivamMutyala Subrahmanyam, Dasaraju Himachalam, Bhanu Prasad Pinnamaneni, S. Maha Lakshme
[7] Conyon Martin J - Lerong He
[8]Asyiqin Wan Ainul Wan Mohd Razali, Roshayani Arshad
[9]Dalnial, H., Kamaluddin, A., Mohd Sanusi, Z. and Khairudin, Kh. S
[10]Ahmed, N., Mohd-Nor, J., & Mohd-Saleh, N

**رستمی** (۱۳۹۳) در پژوهشی به شناسایی عوامل مؤثر بر احتمال وقوع تقلب در گزارشگری صورت‌های مالی از دید حسابرسان و مدیران پرداختند. جامعه آماری پژوهش، حسابرسان مستقل مؤسسه‌های حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی و مدیران مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران هستند. به منظور آزمون فرضیه‌های تحقیق از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شده و ارزیابی عملکرد شرکت‌ها نیز برای سال های ۱۳۸۹-۱۳۸۷ با استفاده از مدل‌های رگرسیونی و به کمک تحلیل همبستگی صورت گرفته است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که بین ویژگی های مدیریت، تبعبت مدیریت از کنترل‌های داخلی و استانداردهای لازم الاجرا، عوامل خطر مرتبط با شرایط بازار و صنعت، ویژگی‌های عملیاتی، نقدینگی و ثبات مالی با احتمال وقوع تقلب رابطه‌ی معناداری وجود دارد. همچنین نتایج حاکی از وجود رابطه‌ی معنادار بین عملکرد شرکت (متغیر های نرخ بازده دارایی ها، جریان های نقدی عملیاتی، بازده سهام و بازده شرکت) با ریسک تقلب است.

## ۴. مبانی نظری فرضیه های تحقیق

عمل تقلب در شرکت این گونه تعریف می شود: عمل نادرست و عمدی (شامل تحریف اطلاعات) توسط مدیر، کارکنان و شخص ثالث در شرکت جهت به دست آوردن منافع شخصی یا ایجاد ضرر برای شرکت. موسسه حسابداران مدیریتی خبره(CIMA)؛ تقلب در شرکت به عنوان عملی تعریف می‌شود که شامل اغفال دیگر بخش ها با ایجاد نفع شخصی از غفلت فردی دیگر و یا ایجاد ضرر و زیان برای دیگران می‌باشد (روحانا و شرینا،۲۰۱۶).

حاکمیت شرکتی خوب همانند یک محافظ عالی برای شرکت در ارتکاب به تقلب عمل می‌کند. چندین عامل در ایجاد یک ساختار حاکمیتی خوب تأثیر دارد، که یکی از آنها هیات‌مدیره می‌باشد. رشد بروز تقلب در شرکت‌های بزرگ نشان می‌دهد تأکیدات بی‌اثر بر روی مکانیسم‌های پیشگیری از تقلب و بازدارندگی، توسط سازمان‌ها اولویت‌بندی می‌شود. در بسیاری از تخلف تأخیر شرکت‌ها، شکست ساختار حاکمیت شرکتی به عنوان یک ابزار نظارت موّثر، به یکی از دلایل در جهت جلوگیری از گزارشات مالی متقلبانه مشخص شده است. بر اساس این مطلب می‌توان استنتاج کرد که ساختار حاکمیت شرکتی موّثر، تأثیر مثبتی در کاهش بروز چنین رخدادهایی دارد. سلامت و الزوبی[11] (۲۰۱۲) در تضمین موفقیت سازمان‌ها، استدلال می‌کنند هیئت‌مدیره یک کاتالیزور مهم است. آنها بیان می‌کنند که اعضای هیئت مدیره، مسئول تنظیم اهداف و استراتژی‌های سازمانی و همچنین هماهنگی آنها با منافع سهامداران می‌باشند. در زمینه اطلاعات مالی، آن‌ها مسئول شفافیت و اعتبار صورت‌های مالی هستند (سلامت و الزوبی (۲۰۱۲)، آبوت و همکاران[12] (۲۰۰۴)). بنابراین با توجه به هدف اصلی تحقیق، که بررسی رابطه بین ویژگی‌های هیئت‌مدیره و تقلب در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد، لذا در ادامه فرضیه‌های تحقیق را مطرح می‌کنیم.

- **فرضیه اول:** بین اندازه هیئت‌مدیره و تقلب رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- **فرضیه دوم:** بین تعداد جلسات هیئت‌مدیره و تقلب شرکت‌ها رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- **فرضیه سوم:** بین دوگانگی وظیفه مدیرعامل و تقلب شرکت‌ها رابطه معنی‌داری وجود دارد.

## ۵. روش تحقیق

این تحقیق، از جهت همبستگی و روش شناسی تحقیق، از نوع شبه تجربی و پس رویدادی در حوزهی تحقیقات اثباتی حسابداری است که با اطلاعات واقعی صورت می گیرد و چون می تواند در فرایند استفاده از اطلاعات کاربرد داشته باشد، لذا نوعی تحقیق کاربردی است. این تحقیق از لحاظ ماهیت و اهداف از نوع کاربردی است. و همچنین این پژوهش مبتنی بر اطلاعات واقعی بازار سهام، صورت‌های مالی، یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی و گزارش‌های مجامع شرکت‌هاست. در این تحقیق با برداشت مستقیم اطلاعات موردنیاز از صورت‌های مالی، پایگاه اطلاعاتی ره‌آورد نوین و سایت سازمان بورس، مجموع داده های مورد نیاز برای آزمون فرضیه‌ها جمع‌آوری شده است. پس از انتخاب شرکت‌های نمونه و طبقه‌بندی آنها جهت انجام برخی محاسبات از نرم‌افزار صفحه گسترده اکسل استفاده شده است. درتجزیه و تحلیل اطلاعات با توجه به نیاز، از مدل‌های رگرسیون خطی استفاده شده و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزارهای ایویوز نسخه ۷ استفاده شده است. روش آماری این تحقیق رگرسیون لوجستیک می‌باشد که معیارهای نیکویی و برازش در رگرسیون معمولی (OLS)، ضریب تعیین ($R^2$) یا ضریب تعیین تعدیل شده (Adj. $R^2$) است. اما با توجه به اینکه متغیر وابسته به دو مقدار ۰ و ۱ محدود شده است، استفاده از این معیارها بی‌معنا می‌باشد. در نتیجه برای رگرسیون لوجستیک از معیارهای درصد صحت

[11] Alzoubi&Selamat
[12] Abbot, Parker and Peters

پیش‌بینی[۱۳] و معیار مک‌فادن[۱۴] استفاده می‌شود. بدین صورت که هرچه مقدار درصد صحت پیش‌بینی و نیز معیار مک فادن بیشتر باشد، توان تبیین مدل بالاتر خواهد بود.

علاوه بر معیارهای فوق، آزمون دیگری برای بررسی نیکویی و برازش مدل رگرسیونی لوجستیک وجود دارد که عبارت است از آزمون هاسمر – لمشو[۱۵]. این آزمون نیز مشاهدات واقعی و برآورد شده مربوط به متغیر وابسته را به طبقات مختلفی طبقه‌بندی می‌کند و در هر طبقه میزان برابری مقادیر پیش‌بینی شده و واقعی را مقایسه می‌نماید و بر اساس مقایسه‌های صورت گرفته، دو آماره با نام‌های آماره هاسمر – لمشو[۱۶] و آماره آندروز[۱۷] ارائه می‌نماید که فرضیه صفر آن مبنی بر برابری مشاهدات پیش‌بینی شده و واقعی مربوط به متغیر وابسته است. بنابراین، در صورتی که فرض صفر پذیرفته شود، به معنای مناسب بودن توان تبیین مدل می‌باشد.

## ۶. جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این تحقیق شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با مشخصات ذیل می‌باشد:

۱-شرکت جزو شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی و شرکت‌های بیمه نباشد. علت انتخاب این معیار، ساختار متفاوت صورت سود و زیان(با توجه به ماهیت متفاوت درآمدها و هزینه‌ها) این شرکت‌ها در مقایسه با شرکت‌های تجاری و تولیدی است .که این امر موجب همگن‌تر شـدن اطلاعات مندرج در گزارش‌های مالی این شرکت‌ها خواهدشد.

۲-اطلاعات مورد نیاز از آن‌ها در دسترس بوده و در دوره زمانی تحقیق تغییر سال مالی نداشته باشند.

۳-به لحاظ افزایش قابلیت مقایسه، دوره مالی آن‌ها منتهی به اسفند ماه باشد. علت انتخاب این معیار این است که تا حد امکان دوره‌های زمانی، مشابه باشند و شرایط و عوامل فصلی درانتخاب عوامل و متغیرها اثرگذار نباشند.

۴-سهام شرکت از ابتدای سالهای ۱۳۹۰ لغایت انتهای ۱۳۹۴ در بورس اوراق بهادار تهران معامله شده باشد.

به این صورت تمامی شرکت‌های عضو بورس که ویژگی‌های قید شده در بالا را دارا باشند، جزء نمونه محسوب می‌شوند.در نهایت تعداد ۱۲۵ شرکت واجد شرایط استخراج گردید.

## ۷. قلمرو تحقیق

قلمرو موضوعی: تحقیق حاضر به بررسی رابطه بین ویژگی‌های هیئت‌مدیره و تقلب درشرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌پردازد.

قلمرو زمانی: دوره زمانی تحقیق حاضر با توجه به اطلاعات در دسترس دوره پنج ساله از ابتدای سال ۱۳۹۰ تا پایان سال ۱۳۹۴در نظر گرفته شده است.

قلمرو مکانی: با توجه به هدف تحقیق، قلمرو مکانی تحقیق حاضر بورس اوراق بهادار تهران در نظر گرفته شده است.

## ۸. مدلها و متغیرها و نحوه محاسبه آنها

به منظور آزمون فرضیه های تحقیق از الگویی که شرینا و روحانا (۲۰۱۶) در پژوهش خود استفاده نمود، بهره گرفته شده است که الگوی مزبور به شرح زیر می‌باشد:

$$CF = \alpha_0 + \alpha_1 BSIZE + \alpha_2 BMEET + \alpha_3 DUALITTY + \varepsilon$$

که در آن:

تقلب شرکت‌ها (CF)

اندازه هیئت‌مدیره (BSIZE)

تعداد جلسات هیئت‌مدیره (BMEET)

---

[13] Correct Percent Prediction
[14] Mc Fadden R-Squared
[15] Hosmer – Lemshow test
[16] Hosmer – Lemshow Statistic
[17] Andrews Statistic

دوگانگی هیئت‌مدیره (DUALITTY)

$\varepsilon$: خطای حاصل از مدل

در این تحقیق متغیرهای وابسته، مستقل و کنترلی به صورت زیر تعریف شده اند:

### ❖ متغیر مستقل

- اندازه هیئت‌مدیره (BSIZE): برابر است با تعداد اعضای هیئت‌مدیره.
- تعداد جلسات هیئت‌مدیره (BMEET): برابر است با تعداد جلسات برگزار شده توسط هیئت‌مدیره در سال.
- دوگانگی هیئت‌مدیره (DUALITTY): متغیر مجازی است و به این صورت تعریف می شود که اگر مدیر عامل، دارای سمت رئیس یا نایب رئیس هیئت‌مدیره هم همراه با سمت مدیر عاملی باشد مقدار ۱ و در غیر اینصورت مقدار صفر به آن تعلق می‌گیرد.

### ❖ متغیر وابسته

تقلب شرکت‌ها (CF): از اقلام تعهدی اختیاری به روش کازنیک (۱۹۹۹) مورد بررسی و شرکت‌های متقلب طی ۳ مرحله زیر انتخاب خواهد شد:

۱- محاسبه اقلام تعهدی اختیاری

$$ACCR_{it}=OI_{it} - CFO_{it}$$

که $OI_{it}$ سود عملیاتی شرکت i در سال t و $COF_{it}$ خالص جریان وجه نقد ناشی از فعالیتهای عملیاتی شرکت i در سال t است $ACCR_{it}$، بیانگر کل اقلام تعهدی می‌باشد، که از طریق تفاوت بین سود عملیاتی و خالص جریان وجوه نقد حاصل از عملیات محاسبه می‌شود. سپس با استفاده از رگرسیون OLS حساسیت کل اقلام تعهدی نسبت به رشد درآمدها، اموال، ماشین آلات و تجهیزات ناخالص و جریان وجوه نقد ناشی از فعالیتهای عملیاتی سنجیده می‌گردد.

$$ACCR_{it}/ TAi_{t-1} =\alpha_0/ TA_{it-1} + \alpha_1(\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it})/ TA_{it-1}+\alpha_2 PPE_{it} / TA_{it-1}+\alpha_3 \Delta CFO_{it} / TA_{it-1} + \varepsilon_{it}$$

در این مدل i و t بیانگر شرکت i ام در دوره زمانی t و $\Delta REV_{it}$ ، تغییرات درآمد فروش، که از طریق تفاوت بین درآمد فروش سال جاری و سال قبل محاسبه می شود. $\Delta REC_{it}$ ، تغییرات حسابهای دریافتنی، که از طریق تفاوت بین حسابهای دریافتی سال جاری و سال قبل محاسبه می شود. $PPE_{it}$، اموال، ماشین آلات و تجهیزات (ناخالص ). $\Delta CFO_{it}$ ، تغییرات جریان نقد حاصل از عملیات، که از طریق تفاوت بین جریان نقد حاصل از عملیات سال جاری و سال قبل محاسبه می‌شود و $TA_{it-1}$ ، جمع کل دارائی‌های شرکت i در سال t-1، $\alpha_1$ $\alpha_2$ $\alpha_3$ ضرایب حساسیت و $\varepsilon_{it}$ خطای مدل می‌باشد.

۲- محاسبه نسبتq-tobin: شرکت‌های انتخاب شده در مرحله (۱) و انتخاب شرکت‌هایی کهq-tobin<1 دارند. q-tobin بیانگر فرصت‌های سرمایه‌گذاری یا ارزش دارایی‌های شرکت در بازار می‌باشد که از طریق نسبت (ارزش بازار سهام و ارزش دفتری بدهی‌ها) به ارزش دفتری دارایی‌ها محاسبه می‌شود.

۳- سپس در صورتی که در شرکتی، به طور همزمان، مقدار اقلام تعهدی اختیاری منفی و مقدار کیوتو بین بیشتر از ۱ باشد، تقلب وجود دارد و متغیر مجازی تقلب مقدار ۱ و در غیر اینصورت مقدار صفر به آن تعلق می‌گیرد (رضایی و نیارکی، ۱۳۹۴).

## ۹. آزمون فرضیه های تحقیق

در این پژوهش جهت آزمون فرضیه های تحقیق ابتدا آمار توصیفی و در پی آن آمار استنباطی و روش‌های اقتصادسنجی تحقیق و در نهایت نتایج آزمون فرضیه‌ها و نیز تحلیل آنها بیان خواهد شد. کمیت‌هایی آمار توصیفی، شامل میانگین، میانه، حداکثر، حداقل، انحراف معیار و تعداد مشاهدات می‌باشد که در جدول (۱) ارائه شده است. همانطور که در جدول آمده است؛ میانگین تقلب شرکتها برابر است با ۰/۴۱ و اندازه هیئت‌مدیره برابر است با ۵/۰۱۷۶ و به این معنا می باشد که به طور میانگین تعداد اعضای هیئت مدیره برابر با ۵ نفر است؛ همچنین میانگین تعداد جلسات هیئت‌مدیره نشان می‌دهد که به طور متوسط در طی سال ۱۳ جلسه برگزار می شود، همچنین دوگانگی هیئت مدیره ۲۰٪ می باشد.همانطور که مشاهده می‌شود، کمیت‌های توصیفی متغیرهای تحقیق، از انواع نسبت و لگاریتم هستند که این توانسته

است همگنی خوبی را بین داده‌ها ایجاد کند. شرکت‌های مورد مطالعه، ۱۲۵ شرکت بوده است که بر اساس شرکت –سال (۹۰-۹۴) برابر۶۲۵مشاهده شده است.

**جدول۱: آمار توصیفی داده‌ها**

| متغیر | | میانگین | میانه | حداکثر | حداقل | انحراف معیار |
|---|---|---|---|---|---|---|
| تقلب شرکت‌ها | CF | ۰/۴۱۹۲۰۰ | ۰/۰۰۰۰۰۰ | ۱/۰۰۰۰۰۰ | ۰/۰۰۰۰۰۰ | ۰/۴۹۳۸۲۳ |
| اندازه هیئت‌مدیره | BSIZE | ۵/۰۱۷۶۰۰ | ۵/۰۰۰۰۰۰ | ۷/۰۰۰۰۰۰ | ۴/۰۰۰۰۰۰ | ۰/۲۲۲۱۹۲ |
| تعداد جلسات هیئت‌مدیره | BMEET | ۱۳/۹۹۲۰۰ | ۱۲/۰۰۰۰۰۰ | ۴۸/۰۰۰۰۰۰ | ۷/۰۰۰۰۰۰ | ۴/۸۶۵۶۵۷ |
| دوگانگی هیئت‌مدیره | DUALITY | ۰/۲۰۶۴۰۰ | ۰/۰۰۰۰۰۰ | ۱/۰۰۰۰۰۰ | ۰/۰۰۰۰۰۰ | ۰/۴۰۵۰۴۵ |

## ۹-۱. نتایج آزمون هاسمر – لمشو و نیز درصد صحت پیش‌بینی

نتایج آزمون هاسمر – لمشو و نیز درصد صحت پیش‌بینی در جدول (۲) ارائه شده است، با توجه به اینکه مقدار صحت پیش‌بینی برای مقدار برای مقدار ۱ و ۰ (متغیر وابسته) نسبتا بالا است و نیز مقدار درصد صحت پیش‌بینی کلی نیز برابر ۵۷/۷۶ است، لذا مطلوبیت مدل تأیید می‌شود. از طرفی، مقدار احتمال آماره هاسمر- لمشو و اندروز بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد، در نتیجه فرض صفر پذیرفته و قابلیت تبیین مطلوب مدل پذیرفته می‌شود.

**جدول ۲. آزمون هاسمر – لمشو و درصد صحت پیش‌بینی**

| آزمون هاسمر – لمشو | | درصد صحت پیش‌بینی | |
|---|---|---|---|
| آماره اندروز (مقدار احتمال) | آماره هاسمر – لمشو (H-L) (مقدار احتمال) | ۷۸/۰۷ | Dep = ۰ |
| | | ۳۱/۹۱ | Dep = ۱ |
| ۱۴/۵۰۵۸ (۰/۰۹۸۴) | ۱۶/۸۴۸۵ (۰/۰۷۷۸) | ۵۷/۷۶ | کل |

## ۹-۲. آزمون و تحلیل نتایج مدل و فرضیه‌ها

نتایج حاصل از برآورد مدل رگرسیونی تحقیق در جدول (۳) ارائه شده است. همانطور که در جدول (۳) مشاهده می‌شود، مقدار ضریب تعیین مک‌فادن برابر ۰/۳۸۱۸۳۶ و مقدار آماره LR برابر ۱۵/۶۰۷۸۵ است و مقدار احتمال آماره LR نیز برابر ۰/۰۰۰۰ می‌باشد و از آنجایی که مقدار احتمال آن کمتر از ۰/۰۵ است، معنی‌داری مدل تأیید می‌شود.

**جدول۳. نتایجآزمونمدل تحقیق**

| $CF = \alpha_0 + \alpha_1 BSIZE + \alpha_2 BMEET + \alpha_3 DUALITTY + \varepsilon$ | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| متغیر وابسته : تقلب شرکتها (CF) | | | | | |
| متغیر مستقل | نماد | ضریب | آماره Z | سطح معنی‌دار | نتیجه |
| عرض از مبدا | $\beta_0$ | -۰/۹۶۲۴۷۳ | -۲/۷۰۱۰۷۹ | ۰/۰۱۴۱ | - |
| اندازه هیئت مدیره | BSIZE | ۰/۰۷۲۰۳۶ | ۰/۱۹۸۰۲۳ | ۰/۸۴۳۰ | رد |
| تعداد جلسات هیئت مدیره | BMEET | ۰/۰۵۰۲۷۳ | ۳/۰۲۸۳۱۱ | ۰/۰۰۸۲ | تایید |
| دوگانگی هیئت مدیره | DUALITTY | ۰/۰۴۴۷۲۳ | ۴/۰۱۹۶۸۳ | ۰/۰۰۰۰ | تایید |
| ضریب تعیین مک‌فادن (Mc Fadden $R^2$) | | ۰/۳۸۱۸۳۶ | آماره LR (سطح معنی‌دار) | | ۱۵/۶۰۷۸۵ (۰/۰۰۰۰) |

- **نتیجه فرضیه اول**

فرضیه اول: بین اندازه هیئت مدیره و تقلب شرکتها رابطه منفی وجود دارد.با توجه به فرضیه ارائه شده، فرضیه آماری به صورت بیان شده است:

$H_0$: بین اندازه هیئت مدیره و تقلب شرکتها رابطه منفی وجود ندارد.

$H_1$: بین اندازه هیئت مدیره و تقلب شرکتها رابطه منفی وجود دارد.

با توجه به نتایج جدول (۳)، مقدار ضریب، آماره Z و مقدار سطح معنی‌دار برای فرضیه اول، به ترتیب برابر ۰/۰۷۲۰۳۶و ۰/۱۹۸۰۲۳و ۰/۸۴۳۰هستند. از آنجایی که مقدار سطح معنی‌دار، بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین فرض صفر مبنی بر عدم وجود رابطه معنی‌دار بین اندازه هیئت‌مدیره و تقلب شرکت‌ها پذیرفته می‌شود (رد فرضیه اول).

- **نتیجه فرضیه دوم**

فرضیه دوم: بین تعداد جلسات هیئت مدیره و تقلب شرکتها رابطه مثبت وجود دارد.با توجه به فرضیه ارائه شده، فرضیه آماری به صورت بیان شده است:

$H_0$: بین تعداد جلسات هیئت مدیره و تقلب شرکتها رابطه مثبت وجود ندارد.

$H_1$: بین تعداد جلسات هیئت مدیره و تقلب شرکتها رابطه مثبت وجود دارد.

با توجه به نتایج جدول (۳)، مقدار ضریب، آماره Z و مقدار سطح معنی‌دار برای فرضیه دوم، به ترتیب برابر ۰/۰۵۰۲۷۳و ۳/۰۲۸۳۱۱ و ۰/۰۰۸۲هستند. از آنجایی که مقدار سطح معنی‌دار،کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین فرض صفر رد و فرض مقابل مبنی بر وجود بین تعداد جلسات هیئت مدیره و تقلب شرکتها پذیرفته می‌شود و با توجه به علامت مثبت مقدار ضریب و آماره Z، می‌توان گفت که رابطه بین این دو متغیر مثبت و مستقیم می‌باشد (تأیید فرضیه دوم).

- **نتیجه فرضیه سوم**

فرضیه سوم: بین دوگانگی هیئت‌مدیره و تقلب شرکتها رابطه مثبت وجود دارد.با توجه به فرضیه ارائه شده، فرضیه آماری به صورت بیان شده است:

$H_0$: بین دوگانگی هیئت مدیره و تقلب شرکتها رابطه مثبت وجود ندارد.

$H_1$: بین دوگانگی هیئت مدیره و تقلب شرکتها رابطه مثبت وجود دارد.

با توجه به نتایج جدول (۳)، مقدار ضریب، آماره Z و مقدار سطح معنی‌دار برای فرضیهسوم، به ترتیب برابر ۰/۰۴۴۷۲۳و ۴/۰۱۹۶۸۳ و ۰/۰۰۰۰هستند. از آنجایی که مقدار سطح معنی‌دار،کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین فرض صفر رد و فرض مقابل مبنی بر وجود رابطه معنی‌دار بین دوگانگی هیئت‌مدیره و تقلب شرکت ها پذیرفته می‌شود و با توجه به علامت مثبت مقدار ضریب و آماره Z، می‌توان گفت که رابطه بین این دو متغیر مثبت و مستقیم می‌باشد (تأیید فرضیه سوم).

## ۱۰. نتیجه گیری

**فرضیه اول** به این صورت بیان شد که بین اندازه هیئت مدیره و تقلب شرکتها رابطه معناداری وجود دارد. رد فرضیه مذکور مبین این مطلب است که اندازه هیئت‌مدیره بر میزان تقلب شرکتها نقشی ندارد؛ و می توان عوامل دیگر را در این رابطه بررسی کرد. این نتیجه با تحقیقات انجام شده توسط شرینا و روحانا (۲۰۱۶)، همخوانی دارد و با تحقیقات انجام شده توسط احمد و همکاران (۲۰۰۹)، بیزلی (۱۹۹۶)، جنسن (۱۹۹۳) مطابقت ندارد. از نظر جنسن(۱۹۹۳)، زمانی که تعداد اعضای هیئت مدیره از هفت یا هشت نفر تجاوز کند، آن ها کمتر به صورت موثر عمل می‌کنند. همچنین بیزلی (۱۹۹۶) رابطه بین تقلب و اندازه هیئت‌مدیره رابطه مستقیم دارد.

**فرضیه دوم** به این صورت بیان شد که بین تعداد جلسات هیئت مدیره و تقلب شرکتها رابطه معناداری وجود دارد. نتایج حاصل از آزمون، این فرضیه را تایید کرد. رابطه مثبت بین این دومتغیر مبین این مطلب است که با افزایش (کاهش) تعداد جلسات هیئت مدیره، تقلب شرکتها نیز افزایش (کاهش) می‌یابد. این نتیجه با تحقیقات انجام شده توسط شرینا و روحانا (۲۰۱۶)، همخوانی ندارد. مطالعه آنها نشان داد که در مالزی غالبا جلسات هیات‌مدیره می تواند به عنوان روشی برای شناسایی تقلب در شرکت باشد. با توجه به نتایج این فرضیه پیشنهاد می‌شود که تعداد جلسات در طول دوره مالی شرکت کاهش یابد، چرا که برگزاری تعداد زیاد جلسات هیأت‌مدیره نه تنها اثری بر تصمیمات عمده نخواهد داشت بلکه باعث ایجاد هزینه‌هایی از قبیل هزینه حق‌الجلسه و هزینه تشریفات خواهد شد و نهایتاً سود شرکت و میزان دستکاری سود (تقلب) را نیز تحت تأثیر قرار خواهد داد، بنابراین (باتوجه به نتایج این تحقیق) با کاهش تعداد جلسات می‌توان میزان تقلب را کاهش داد. جنبه مثبت این نتیجه را می توان اینگونه بیان کرد که، بیشتر بودن تعداد جلسات میتواند راهی برای کشف و شناسایی تقلب در شرکتها باشد، که با توجه به نتایج این تحقیق میتوان گفت که هیئت مدیره بر میزان جلسات برگزار شده نظارت داشته باشد و در حد معمول و با توجه به نیاز ضروری و استراتژی شرکت جلسات را برنامه ریزی و برگزار نماید.

**فرضیه سوم** به این صورت بیان شد که بین دوگانگی هیئت مدیره و تقلب شرکتها رابطه معناداری وجود دارد. نتایج حاصل از آزمون، این فرضیه را تایید کرد. رابطه مثبت بین این دومتغیر مبین این مطلب است که با افزایش (کاهش) دوگانگی هیئت مدیره، تقلب شرکتها نیز افزایش (کاهش) مییابد. این نتیجه با تحقیقات انجام شده توسط شرینا و روحانا (۲۰۱۶)، فاما و جنسن (۱۹۸۳) همخوانی دارد. با توجه به نتایج این فرضیه پیشنهاد می‌شود که، تفکیک نقش رئیس هیئت‌مدیره و هیئت‌مدیره می‌تواند راهی مؤثر برای کاهش میزان تقلب و نیز به نظم درآوردن و کنترل بیشتر باشد، بنابراین اگر این دو نقش تفکیک گردد، میزان تقلب نیز کاهش می‌یابد. چرا که برای یک هیئت‌مدیره، کنترل و به نظم درآوردن مدیرعاملی که رئیس همان هیئت است، بسیار مشکل است.

تحلیل محقق از نتایج این است که ترکیب نقش مدیر عامل و رئیس هیئت‌مدیره در شرکت مانعی برای جدایی نقش مدیریت از عملیات کنترل می‌شود. همچنین، برای یک هیئت‌مدیره، کنترل و به نظم درآوردن مدیرعاملی که رئیس همان هیئت است، بسیار مشکل است. بنابراین، پیشنهاد می‌شود که این دو نقش از یکدیگر تفکیک شوند و این ادعا با توجه به نتیجه فرضیه سوم تأیید می‌شود. از طرفی به نظر می‌رسد که کمیت نمی‌تواند جای کیفیت را پر کند. برگزاری تعداد زیاد جلسات هیأت‌مدیره نه تنها اثری بر تصمیمات عمده نخواهد داشت بلکه باعث ایجاد هزینه‌هایی از قبیل هزینه حق‌الجلسه و هزینه تشریفات خواهد شد و نهایتاً سود شرکت و میزان دستکاری سود (تقلب) را نیز تحت تأثیر قرار خواهد داد؛ که این ادعا با توجه به نتیجه فرضیه دوم تایید می‌شود.

از پیشنهادات دیگر این تحقیق این است که سرمایه‌گذاران در زمان سرمایه‌گذاری به ساختار هیأت‌مدیره توجه داشته باشند. چرا که ساختار هیأت‌مدیره (دوگانگی هیأت‌مدیره، تعداد جلسات هیأت‌مدیره) می‌تواند در پیشبرد اهداف استراتژیک شرکت موثر باشد. همچنین به بازار سرمایه ایران پیشنهاد می‌شود که تاکید بیشتری بر اهمیت ویژگی‌های هیأت‌مدیره از قبیل دوگانگی هیأت مدیره، تعداد جلسات هیأت‌مدیره داشته باشد.

از جمله پیشنهادات برای تحقیقات آتی این است که باتوجه به اینکه ساختار هیأت مدیره یکی از ساز وکارهای حاکمیت شرکتی می‌باشد، توصیه می‌شود در پژوهش‌های آتی دیگر ساز وکارهای حاکمیت شرکتی از قبیل ساختار مالکیت، ساختار سرمایه، حسابرسان مستقل مورد بررسی قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود، در تحقیقات آتی از روش‌های دیگر محاسبه تقلب استفاده گردد و نتایج آن با نتایج تحقیق حاضر مقایسه گردد. و در نهایت پیشنهاد می‌شود در تحققات آتی رابطه بین ویژگی‌های هیأت مدیره با قیمت سهام و پیش بینی درآمد هر سهم مورد بررسی و مشاهده قرار گیرد.

## ۱۱. مراجع

[۱]آزاد، عبداله (۱۳۹۱). "گزارشگری مالی متقلبانه و بازی اعداد مالی". دنیای اقتصاد.

[۲]حساس‌یگانه یحیی، باغومیان رافیک. نقش هیئت‌مدیره در حاکمیت شرکتی. نشریه حسابدار ۱۳۸۵؛ ۱۷۳: ۳۰-۳۳.

[۳]رستمی، راحله (۱۳۹۳). " شناسایی عوامل مؤثر بر احتمال وقوع تقلب در گزارشگری صورت های مالی از دید حسابرسان و مدیران مالی و تأثیر آن بر عملکرد شرکت‌ها". پایان نامه کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرو دشت، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.

[۴]نمازی محمد. تأثیر ساختار مالکیت بر عملکرد شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. بررسیهای حسابداری و حسابرسی ۱۳۸۷؛ ۱۵(۵۳): ۸۳-۱۰۰.

[۵]وارثیان، کامران (۱۳۹۲). "رویکرد مؤثر حسابرسان به تقلب در صورت های مالی". مجله حسابرس، شماره ۶۹، اسفند ۹۲.

[۶]وکیلی فرد، حمید رضا؛ جبارزاده کنگر لویی، سعید و پور رضا سلطان احمدی، اکبر (۱۳۸۸). "بررسی ویژگی های تقلب در صورت های مالی". حسابدار، سال ۲۴، شماره ۲۱۰، شهریور.

[6] Ahmed, N., Mohd-Nor, J., & Mohd-Saleh, N. (2009). "Fraudulent financial reporting and company's characteristics". Accounting Perspectives, 7(3), 189-226.

[7] Asyiqin W. Ainul W. Mohd Razali, R., (2014), "Disclosure of corporate governance structure and the likelihood of fraudulent financial reporting", Social and Behavioral Sciences, vol.145, pp 243 – 253.

[8] Bhattacharya, S. (2006). "Financial Markets and Business Finance: Discussion". Journal of Finance, vol 84, no.2, pp 842-42.

[9] Dalnial, H., Kamaluddin, A., Mohd Sanusi, Z. and Khairudin, Kh. S. (2014). "Accountability in financial reporting: detecting fraudulent firms". Procedia - Social and Behavioral Sciences, vol, 145, pp 61 – 69.Available online at www.sciencedirect.com.

[10] Sudha G. SadasivamM, S, Dasaraju H, Bhanu Prasad P, S. Maha L(2016), "Corporate governance fraud detection from annual reports using big data analytics", International Journal of Big Data Intelligence , List of Issues , Volume 3, Issue 1.

[11] Imam, Mahmood O & Malik, M, (2007). "firm performance and corporate Governance Through ownership structure: Evidence from Bangladesh Stock Market " . International Review of Business.

[12] Jaroszek, L and Niessen-R, Alexandra and R, S, "Corporate Fraud Risk and Stock Market Performance" , Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=2636633 or http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2636633

[13] Krivogorsky, V. (2006). "Ownership, board structure, and performance in continental Europe''. The International Journal of Accounting.vol 41,pp 171–137.

[14] Conyon Martin J., Lerong H,(2016), "Executive Compensation and Corporate Fraud in China."J Bus Ethics, DOI 10.1007/s10551-014-2390-6

[15] fooladi m and and abdul shukor z.(2012). "board of irectors, audit quality and firm performance:evidence from Malaysia".

[16] Sharina m. s, Rohana O, (2016), "Board of Directors Attributes as Deterrence to Corporate Fraud", Procedia Economics and Finance,vo;. 35, pp 82-91.